

Mijn eerste imkerseizoen op Terschelling

304

Het zit er weer op. De volken zijn afgevoerd, een balkje onder de achterzijde van de kasten zorgt er voor dat ze iets voorover hellen om eventueel sneeuwsmeltwater af te voeren en de daken zijn verzaagd met een paar stenen. In de loop van deze maand zal ik nog even een stukje moerrooster voor de vlieggaten prikken om muizen buiten te houden en dat is dan wel de laatste praktische handeling. Zoals u weet geldt voor de imkers op Terschelling ... geen gedoe met varroamijtverdelgende strips of mierezuurplaten. Laat ik het maar heel eerlijk zeggen, dat laatste ervaar ik als een enorme opluchting en de plezierigste kant van het imkeren op mijn nieuwe stekkie. Het eerste jaar imkeren op Terschelling zit er op en het was wel even wennen. Ten eerste het weer. Vooral in het voorjaar veel zon en weinig neerslag, prima dus, maar zeer bescheiden temperaturen en nogal winderig. Bovendien totaal andere drachtomstandigheden. In het voorjaar vormen kruipwilg en paardebloem de hoofdmoot. Hoewel er aan de vaste wal heel wat voorjaars honing is geslingerd betekende een volle honingkamer hier een knappe prestatie. Meestal laat men de bijen het beetje honing houden want anders moet er in juni zeker worden gevoerd. Alles en iedereen is hier gespitst op de lamsoordracht en in de loop van juli worden bijna alle volken naar de Boschplaat gebracht, hoog tegen de duinvoet vanwege het risico op hoog water als springvloed en zuidwesterstorm samenvallen. Door de overheersende westcirculatie in de voorafgaande weken waren de verwachtingen al niet hoog gespannen, maar de werkelijkheid was nog slechter. Volgend jaar beter mompel je dan. Verder ben ik samen met mijn vrouw een bevriend imkerechtpaar, Wiebe en Eef de Haan, behulpzaam geweest om in de stallen van hun boerderij een museum in te richten over de geschiedenis van de bijenteelt. Van de oudste tijden tot de moderne werkplaats met als bekroning een 'Karl von Frisch' hoek met observatievolkje. Het was heel leuk werk en uit de reacties van vele bezoekers blijkt dat we in onze opzet zijn geslaagd. Ook is er een drachtplantentuin van een kleine 3000 m2 in aanleg aanwezig en dat belooft de komende jaren uit te groeien tot iets heel fraais.

Najaarszwermneiging, een genetisch erfgoed?

Toch laat het je niet met rust, je wilt het doen en laten van je bijen begrijpen en eigenlijk sta je voor joker met de prachtige verhalen over ingebouwde (vergeef me het woord) reacties van het bijenvolk op het buitengebeuren. 'Door de toenemende daglengte geactiveerd legt de koningin in de loop van januari de eerste eitjes, ook al is het bar winters weer en vriest het midden op de dag zes graden zoals in 1979. Dat is bewezen door een vernuftig onderzoek van imkercollega van den Berg uit Haarlem. Maar waarom is een afnemende daglengte in augustus/september dan soms niet in staat de bijen van het zwermen af te houden? Het heeft niets te maken met een eigenschap van de zogenaamde zwarte heidebij want hetzelfde verschijnsel doet zich ook in Amerika voor. Dat bleek uit een onderzoek naar het tijdstip van het jaar waarin volken gingen zwermen in de staat New York in de periode 1971 tot 1977. Van de 235 verzamelde zwermen werd 81% gedateerd tussen 5 mei en 21 juli en 18% tussen 14 augustus en 19 september. Tijdens dat onderzoek kwamen er nog een aantal interessante feiten naar voren, maar daar kom ik nog op terug.

Sluiten we hongerzwermen uit, dan zien we het zwermen in het najaar vooral optreden tijdens een periode met warm weer en er zal dan ook zeker nog flink wat pollen/nectar worden verzameld.

Misschien dat we tot de bron van dit gedrag komen als we even terugkeren naar het gebied waar de verre voorouders van onze bijen vandaan komen, Azië. In Oman, een oliestaatje aan de Perzische Golf, wordt tot de dag van vandaag geïmkerd met de kleinste van de vier honingbij soorten, *Apis florea*. In het tijdschrift *Bee World* werd daar zestien jaar geleden uitgebreid aandacht aan besteed en bij het lezen werd ik als het ware gefixeerd op een bepaalde passage: Koninginnen en darren worden in het voor- en najaar gekweekt, gevolgd door het afkomen van zwermen. Dat betekent in het voorjaar na een relatief drachtarm koud en in het najaar na een relatief drachtarm heet jaargetijde, als bij de dan vallende neerslag weer tal van bloemen nectar en stuifmeel aanbieden. Wellicht is de najaarszwermneiging van *Apis mellifera* een genetisch erfgoed dat aan de dag treedt als mooi najaarsweer gepaard gaat met overvloedige dracht. Stel dat er zoiets aan de hand is, dan is de praktische

waarde nul, maar je bent wat dichter tot het wezen van het bijenvolk gekomen en dat geeft mij een enorme voldoening en naar ik hoop, u ook.

Een plaatje bij een praatje

Het volgende verhaal van Heyta van der Reijden-Rynja sluit helemaal aan bij onze zwermstemming.

Maandag 2 augustus was het schitterend weer na een verregende julimaand. Vlak daarvoor waren we teruggekomen van vakantie en we ontdekten dat een in mei geschepte zwerm gevoerd moest worden en dat gebeurde dus. Daags daarna dacht ik om klokslag twaalf (de sirenes loeiden): 'Het voeren heeft ze goed gedaan, wat een invliegers'. Hoewel, invliegers? Die gedachte verdween snel toen de lucht allengs zwarter werd van de bijen. De zwerm verplaatste zich langzaam naar de voorkant van het huis waarbij ze vele spikkeltjes op mijn boek achterlieten. Binnen tien minuten was er aan een tak van een appelboom een modeltros ontstaan. We hebben eronder een laken uitgespreid, daarop een doos gezet en na een flinke ruk aan de tak viel het hele 'zootje' in de doos. Vervolgens de doos onderste boven gezet met een blikje eronder en de rest van de bijen liep keurig naar binnen. Na een half uurtje hebben we ze in een nieuwe kast gedaan en deze achter in de tuin gezet. Ziezo, klus geklaard, leuk verhaal voor vrienden en familie.

Het vervolg. Wie schetst onze verbazing toen de bijen rond half vijf opnieuw op de vleugels gingen. Deze keer gingen ze een andere kant op en nestelden zich in een fluweelboompje. Opnieuw geschept, terug in dezelfde kast maar nu verbannen naar de schooltuin. Daar hebben ze dik tevreden de rest van de zomer doorgebracht.

Wel blijf ik met een aantal vragen achter.

Waarom gingen de bijen zwermen, kwam dat door het voeren of het weer? Waarom gingen ze er de tweede keer van door en daarna niet meer. Hadden we ze te dicht bij de oude plek gelaten?

Aan de kast ligt het niet want die hebben ze de tweede keer wel geaccepteerd (nu met een raampje broed, dat wel). Het viel me op dat ze om twaalf uur bijna pal naar het zuiden vlogen terwijl ze aan het eind van de middag een meer westelijke richting kozen. Vliegt een zwerm altijd in de richting van de zon?

Het weer in november

Over de periode 1961-1990 bedraagt het landelijk gemiddelde 55 uren zonneschijn, 79 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 8,9°C. In de afgelopen vijf jaren gedroeg het weer zich als volgt.

November-maanden

Jaar	Zon (uren)	Neerslag(mm)	Max.temp. (°C)
1988	zonnig (70)	droog (46)	zacht
1989	zr. zonnig (120)	zr. droog (31)	normaal
1990	normaal	zeer nat (110)	normaal
1991	somber	zeer nat (112)	normaal
1992	normaal	zeer nat (117)	zacht

Geraadpleegd

- Dutton, R., Producing honey with *Apis florea* in Oman, Bee World 58 (02): 071 (1977).
- Fell, D., et. al., The seasonal cycle of swarming in honey bees, Journal of Apicultural Research 16 (4): 170-173 (1977).
- Spaargaren, P., Een zwerm op 31 augustus, De Stertselaar 15(5): 20; Imkersvereniging Leiden e.o.(1991)
- Berg, J.C.R. v.d., Broed midden in de winter 1978/79, Bijenteelt 82 (1): 22-23 (1980).

